

Diákélet és olvasmányok.

Írta: dr. Bátori József.

A Magyar Könyvbarátok vezetősége Diáriumának ezévi karácsonyi számában körkérdest intézett közéletünk számos vezető egyéniségéhez az ifjúsági irodalomról. Milyennek szeretnék ők látni az ifjúsági irodalmat? Maga az a tény, hogy erről a kérdésről ennyi közéleti nagyság — közöttük Herczeg Ferenc, Móricz Zsigmond, Tóth Tihamér, Ravasz László, Császár Elemér, Benedek Marcell, Sipőcz Jenő — érdemesnek tartotta hosszabban nyilatkozni, világosan mutatja az ifjúsági irodalom kérdésének óriási fontosságát. Az pedig hogy a hozzászólások legnagyobb része megegyezik abban, hogy az ifjúsági irodalomnak a tanítást és nevelést úgy kell tudni elvégezni, hogy feltétlenül művészi maradjon, hogy «akár mesél, akár tanít, vagy nevel, művészek kezében legyen» hogy nem tartják helyesnek, «ha az ifjúsági irodalmat kiszolgáltatják a pedagógiának» mindezek arra indítanak bennünket, hogy ifjúsági irodalomról szólván elsősorban ezt a kérdést, *a művészi irodalom kérdését* tisztázzuk.

Szegény, szegény mai ember. Egyik része valaha elképzelhetetlennek tetsző nyomorban küzdök a pusztta megélhetésért és sem pénze sem szellemi ereje és idege nem marad, hogy az igazi művészethez, igazi irodalomhoz eljusson. Vagy egyáltalában nem olvas, nem jár színházba, mert erre nincs fizikai ideje, vagy anyagi és kimerültségi okokból kénytelen beérni a könyv-kartell tömegcikkeivel, a különböző filléres stb. könyvek pusztán szórakoztató irodalmi pótkávéjával. A másik részen talán megvan az anyagi jólét és a testi, szellemi ráérés — a mai vagyonos osztály — de itt meg mintha nagyon széles vonalon a minél több élvezet, a merő szórakozás volna a cél és ezért igazi művészet helyett ez a csoport sem jut túl «szellemi» élvezetei terén a magazinoknál, a Színházi Élet légkörénél, a nagybetűs Életet csak alacsony szerelmi szenvedélyek, házasságtörések, sőt perverzításokon keresztül bemutató regényeknél.

Pedig az igazi művészet nem luxus, hanem ép úgy darabja az emberhez méltó magasabbrendű életnek, mint a szellemi igények általában. Az igazi művészet sokkal több, mint szórakozás, mint pihenés mint eszköz, mely üres és unalmas pillanatainkon átsegítsen. Az igazi művészet ép olyan elfojthatatlan vágya az emberi életnek, mint a tudós nyughatatlansága, mellyel egyre több és több igazság birtokába akarja juttatni az embert. Amint a tudós fáradhatatlanul kutat, hogy egyre több igazságot hozzon a földre, a művész is meglát világokat, melyeket nemzedékek nem láttak meg és meghall olyasmiket, amiket generációk hallatlanba vettek. «Amit fül nem hallott, a szem meg nem jára, azt én írva lelem lelkem asztalára» — mondja az épen fantáziájáról nevezetes Vörösmarty. A művésznek megvan az a csodálatos adománya, hogy bele tudja magát élni rég leltűnt világok életébe, épen úgy mint a jövő századok még ismeretlen «regényébe». Bele tudja magát élni egészen más társadalmi osztályok embereinek a sorsába és ami több, mind ezt velünk is meg tudja láttatni. Miközben megismerkedünk az ő egyéniségével, a korrall, amelyben élt, a néppel, amelyből született, a minden nagy alkotásban jelenlevő örök emberi vonások, a világ és az ember legnagyobb problémáinak feltárásával, eddig csak sejtett összefüggéseknek felderítésével valamiképen a magunk élményeire, gondolataira, érzéseire, jellemvonásaira és problémáira bukkanunk. A sokaktól tévesen luxusként minősített művészet segítségével tehát valójában nagyobbodott emberismeretünk, gyarapodott életismeretünk, világosabb lett önismeretünk. Így a sokaktól tévesen pusztán szórakozásnak gondolt irodalom egyéniségünk és létünk mélyebb és gazdagabb kialakításának nagyfontosságú eszköze. Sajnos azonban, ma ott tartunk — talán azóta, amióta az írásból meg lehet élni, — hogy az emberi élet és saját életük feltárására hivatott művészek kiszolgáltatják magukat a közönség és a kiadó sokszor nagyon is alacsony vágyainak és ezért joggal kell beszélünk manapság «az írástudók árulásáról.»

Azt mondhatja erre valaki, ez talán mind igaz, de a «magasabbrendű» irodalom mégis csak egyes kivételeknek lehet osztályrésze. A közönség nem szereti az igazi tokajit, mert azt hiszi, attól megfájdul a feje. A nagy tömegeknél tehát meg kell elégedni a szórakoztató irodalom talán kétségtelenül sekélyesebb, de nekik való lőrérével. De vajjon bele szabad nyugodnunk abba, hogy van egy szórakoztató,

alacsonyabbrendű irodalom a «nagy tömegek» és egy mélyebb irodalom a «kiváltságosak» számára? «Ebbe nem lehet, nem szabad belenyugodni, először, mert nem igaz: Tolsztoj és mások példája bizonyítja — nem is beszélve magának a népköltészetnek a remekeiről — hogy lehet igazi költészettel is hozzáférni a tömegekhez. Másodszor, mert ha igaz volna is: a mesterember-irodalom nemcsak esztétikai, hanem erkölcsi mínusz-t is jelent s a tömegeket nem szabad az igazi művészet erkölcsi plusz-ától megfosztani.

Erkölcseleg káros a mesterember-irodalom már pusztán a banalitásánál fogva is: azzal, hogy nem kényszeríti az olvasót saját lelkének mélyebb megismerésére. Az ismerd meg önmagadat a legfontosabb erkölcsi parancsok közé tartozik, úgyszólván alapja minden morálnak. Ennek az önmegismerésnek megbecsülhetetlen eszköze lehet az olvasás, hiszen — mondottam — eközben válik bennünk tudatossá, eközben talál kifejezésre sok minden, amit tompa öntudatlanságban éltünk át. Tehát bünt követ el, aki ettől az alkalomtól megfoszt bennünket.

Káros a mesterember-irodalom azért, mert a világról, a társadalom nagy kérdéseiről ép oly banális módon szól, mint az emberről magáról. A lényegbe vágó kérdéseket nem veti fel. Az életet, a halált, a végtelent, az erkölcs legsúlyosabb problémáit a hétköznapi ember üres szavaival intézi el. Nem ébreszt gondolatokat, nem biztat elmélyedésre. Akár konzervatív, akár az esetleges divatnak megfelelően radikális vagy szocialista húrokat penget, egyformán sekélyes jelszavakkal és a viszonyok felületese rajzával dolgozik. Az erkölcsi kár itt is nagy: hiszen a világgal, a társadalomnak nagy kérdéseivel szemben épen úgy állást kell foglaljunk, mint saját énünkkel szemben. És ezt az állásfoglalást lehetetlenné, vagy ami még rosszabb: felületessé teszi a mesterember-irodalom.

Legkárosabb azonban hamis idealizmusa. És e tekintetben mindegy, hogy az idealizmus vagy realizmus jelszavaival kacérkodik-e a mesterember, mindegy, hogy grófnőkről beszél-e vagy mocsárban nyíló liliomokról, kastélyokat ír-e le, vagy bűzös pinceodukba vezet. A végső diadal, amit hősei számára tartogat, mégis csak a cím, a rang, a vagyon: az olvasó legkevesébbé komoly, legkevesébbé értékes, legkevesébbé ideális vágyainak kielégülése. És hogyan? Még jó, ha csak regényes véletlenségek, kiderült titkok, önfeláldozó barátok vagy szerelmesek, leálcázott sötét intrikusok segít-

ségével történik mindez. De különösen újabb időben a mes-teremberek még szemérmertlenebbül szolgálják ki a könnyű érvényesülés vágyát. Még talán erkölcsprédikátornak is tartják magukat, mikor méltóságos címmel és automobillal kecsgettik a gépirólányt, aki «magasra tartja a cukrot» főnökének, már a szép asszonyok bájaival elért anyagi és hatalmi sikereknek vagy lelkiismeretlen stréberek, üresfejű szerencsefiak karrierjének rajzolásában erről az álerkölcstről is megfeledkeznek; leplezetlen jóindulattal állítják a szegény, sóvár ambíciójú fiatalember elé ezeket a mintaképeket. Olvasóm, ha volt a kezdedben valaha ilyen könyv, sietve olvasd el Stendhal Vörös és feketéjét, vagy Dosztojevszkij Bűn és bűnhődését: hasonlítsd össze, hogyan látja az ambíciótól megmámorosodott fiatalembert az igazi író és hogyan látta a te mesterembered: lehetetlen, hogy ki ne nyíljék a szemed!» (Benedek Marcell: Bevezetés az olvasás művészetébe. 40—41. 1.)

Szándékkal idéztünk egy nem vallásosnak ismert író, hogy ezáltal is mindenki előtt világos legyen, mennyire nemcsak «kegyes» szempontokból kell szót emelni az ál-irodalom és az írástudók árulása ellen.

De ha meg vagyunk róla győződve, hogy nem szabad belenyugodni, irodalom és selejtes irodalom közötti különbségbe a felnőttek világában, tízszeresen meg kell győződve lennünk erről a fiúk olvasmányaival kapcsolatban. Hiszen talán a felnőtteknél található valaki egy pár érvet a szórakoztató selejtes irodalom támogatására. Lehet talán állítani, hogy akik csak a szórakoztató irodalomig jutottak el, nem is nevelhetők jobb ízlésre. A felnőtteknek talán meg lehet bocsájtani, vagy legalább is meg lehet érteni, ha agyonhajszoltan, szabad percekben is valami idegizgató és nem újabb szellemi fáradságot igénylő könyvet vesznek a kezükbe, de a fiatalságnál mindez fordítva van. Előttük az élet és akik felelősek vagyunk jövő boldogulásukért, mindent meg kell ragadnunk, hogy minél magasabbra emeljük őket. Ők még abban a boldog korban vannak, amikor az olvasás művészetének iskolájába járhatnak. Az ő ízlésük még fejlődhetik és egész életükben döntő jelentőségű lehet, hogy milyen fokig jut el az iskolai évek alatt. Ezért kell iskola és szülői ház előtt is egész határozottsággal, teljes világosságban állni a tételnek: *az ifjúság kezébe csak jó könyvet lehet adni. Mert «az ifjúságnak a legjobb is (csak) épp elég /d.»* (Goethe.)

Mit jelent a jó könyv? Elsősorban művészi szempont-

ból tiszta irodalmat, igazi művészetet. De ha meggondoljuk, hogy a könyvek barátaink és ellenségeink s hatásuk alól nem vonhatjuk ki magunkat, ha tudjuk, hogy az embert a könyvek formálják, s jobbá vagy rosszabbá teszik, de föltétlenül idomítják, alakítják, ha ismerjük az önmegfigyelőknek egyértelmű állítását, hogy az egyes könyvekkel való találkozásuk volt igazán döntő hatással fejlődésükre, sőt sokszor életük sorsára, akkor a merő művészi szempont mellé — amit az előbb fejtettünk ki — a *nevelő szempontot* is hozzá kell tennünk.

Ez a nevelői szempont elsősorban annak a tekintetbe vételét kívánja, amit legáltalában *az olvasás generációs problémájának* lehetne nevezni. Azt értjük ezen, hogy más jó könyv való a 10 éves és más a 18 éves fiúgeneráció kezébe. És ha ez nagyon természetesnek látszik, azt is hangsúlyozni kell, hogy éppen ennyire természetes, hogy más olvasnivalóra kell gondolni az első-második, a harmadik-negyedik, az V—VI., és a VII—VIII.-os fiúk számára is. Óriási hibát követ el a szülő vagy a nevelő, aki nem veszi tekintetbe a *gyermeki és ifjú lélek fejlődésének fokozatait*. Ma is előttünk van annak az anyának a képe, aki, mikor elsős fiáról beszélgettünk, azzal akarta bizonyítani gyermeke nagyfokú intelligenciáját, hogy büszkén említette: tetszik tudni, mit olvas a fiam: Gobineau Renaissance-át. Mikor fia egyik tízpercben Kellermann: Alagút ját falta és megkérdeztem tőle, miért nem olvassa az érdekes indián históriákat vagy utazásokat, ajkbiggyesztve válaszolta a kis koravén fiúcska: Ó, azok már nem érdekelnek engem, azokat már régen mind elolvastam. Azt kérdezhetné valaki, mi kifogásunk lehet az ellen, ha egy gyerek érettebb a koránál? Hátha egy csodagyerekekkel álltam szemben, miért ez a rosszalás? Azért, mert a csodagyerekek a legritkább esetben lesznek nemcsak hogy csodaemberek, de rendes emberek is! Koravének lesznek, sose érzik jól magukat a velük egykorúak között és megállapíthatólag egyre inkább visszafejlődnek. Valószínűleg nem kismértékben azért, mert nem fejlődtek szervesen, fokozatosan, mint a többi fiú, hanem idő előtt próbáltak magukba szívni olyan szellemi termékeket, amik értelmi és főleg lelki fejlődésük fokát még messze meghaladták. Mert mit foghat fel egy 10 éves gyermek pl. Gobineau: Renaissance-ából. Beszámolhat talán — hiszen a gyermeki elme fogékony — az adatokról, tele tömheti agyát a különböző nevekkel, de a dolgok lényege zárva marad előtte. Ez alatt pedig híjával marad azoknak a fiús élmé-

nyéknek, amelyek hatása alatt társai természetesen és szervesen bontakoznak gyermekből ifjúvá, ifjúból férfúvá.

Az össze-vissza és időelőtti olvasásnak a csodagyerekekre és normális fejlődésű fiúkra egyaránt még egy nagy veszedelme van. Idő előtt olvasván hatástalan lesz rá az a könyv, amelyik pedig kellő időben olvasva egész életére elhatározó fontosságú lehetett volna. Miért? Idétlenül olvasva, talán unottan félretette, később pedig, mikor már elég érett lett volna hozzá, nem veszi a kezébe, mert hiszen ő már olvasta és ismeri azt a könyvet és emlékei alapján az a véleménye róla, hogy nem érdemes elővenni. Ez a szempont természetesen vonatkozik nemcsak a szépirodalmi könyvekre, hanem mind a lelki olvasmányokra mind a szakműveltséget előmozdító írásokra. Más oldalról világítunk rá ugyanezekre a követelményekre, ha a generációs problémának *erkölcsi vonatkozásaira* mutatunk rá. Ugyanaz a könyv, amelyiket minden veszély nélkül olvashat egy nyolcadikos, esetleg rombolóan hat egy hatodikos diákra. A kisfiúk csak olyan meséket olvassanak, amelyek nem törlik le a lelkükről az érzületnek azt a kedves naivitását, amely annyira jellemzője ennek a kornak. A cinikus, a kiábrándító könyvek távol legyenek tőlük. A pubertás korában levő fiúkkal ne olvassunk olyan könyveket, amelyek a szerelemnek elsősorban testi vonatkozásait emelik ki, (pl. Zilahy L. regényei) hiszen épen más irányba kell terelni őket, hogy sikeresen eshessenek át válságaikon. Viszont csak hadd olvassanak minél több olyan regényt, amelyből magukba szívhatnak annyit az «égi szerelemből», hogy bármennyire is kiábrándítja őket később az élet, mégis eleven maradjon lelkükben az igazi szerelem képe. (Pl. Manzoni: A jegyesek, Dickens regényei.) De nem szabad szemet hunynunk az előtt az igazság előtt sem, hogy a 17—18 éves fiú sem tekinthető még felnőttnek, nem nagykorú még egyik sem. Óriási hibát követnek el a szülők, mikor talán azért, mert a lánytestvéreknek társaság kell, a 7—8.-os fiút egészen úgy kezelik a társaságban, mintha nagykorú lenne. Miért? Egyszerűen azért, mert nem felel meg az igazságnak és nem lehet büntetlenül vétetni az igazság ellen. Az igazság pedig: hogy igazi felnőtt csak az, aki maga tudja eltartani magát. Ezért komolyabb sokszor egy 17 éves iparossegéd — egyetemi hallgató 24 éveseknél is, mert egészen másképen látja már az életet. Az a fiú, akit úgy tartanak el a szülei, a nagykorúságnak külső rekvizitumait szerezte csak meg — a felelősségek nél-

kül. A sokszor épen jobbmódú fiúknál annyira fájdalmasan tapasztalható léhaság, élvezetvágy és könnyelműség az igazságnak meg nem felelő társasági nagykorúsításból táplálkozik. Mit jelent ez az irodalom, az olvasás területén? Nem többet, mint azt, hogy a valóban nagykorú, a kialakult világnézetű ember az igazán művészi alkotásokból mindég lelki elmélyülést meríthet és épen mert kialakult a világnézete, könnyebben el fog tudni igazodni a modern irodalom útvesztőjében is. Viszont a még nem egészen nagykorú fiatalembernek nincsen kialakult világnézete s a legteljesebb mértékben összezavaró dhatik, ha idő előtt nekiesik a modern íróknak. Mert világnézeti harmónia helyett, mit tapasztalhat. «Zola tagadja a szellemet, Maeterlinck az anyagot, Ibsent halálra gyötrik a társadalmi formák hazugságai, Wells újakat készít elő, Tolsztojnak nem elég a kereszténység aszketizmusa, Anatole France azt is sokalja, amennyi van belőle és siratja a meghalt pogány világot, Byron gyűlöli az embert, Nietzsche Istent, Shaw mindent megmar, ami nekünk kedves. Valóban a kialakulatlan világnézetű ifjúságot nem elég az olvasás művészetére tanítani, — különösen a világnézeti kérdésekben — a nem-olvasás művészetére nagyobb szükségük van». (Menczer.) Nem hallgathatjuk el továbbá, hogy az egészen modern irodalom mennyire «betege a nemi problémának, valósággal szerelemben utazik és a realitás örve alatt egészen alantas érdekeknek válik kiszolgálójává.» (Prohászka). Pedig, hogy épen nevelői szempontból mihez kellene itt tartani magunkat, arra nem kisebb író figyelmeztet, mint Manzoni, az olasz romantikának egyedülálló nagysága. «A szerelem — mondja— szükséges a világon, de van és lesz belőle mindég elég. Egyáltalában nem használunk vele, ha művelésével fáradozunk, mert ezzel nem érünk el egyebet, mint hogy felélesztjük és lángrollobbantjuk ott is, ahol arra nincs szükség . . . abból amit szerelemnek nevezünk, szerény számítással legalább is ezerszerre több van, mint amennyire szüksége volna tiszteletreméltó fajunknak az önfenntartására. Azt vélem tehát, hogy oktalan munka ezt az érzelmet irodalmi művekkel folyton élesíteni. . .» Manzoni szavaihoz nincs hozzátenni valónk.

A fentebbiek kifejtése után — úgy érezzük — nem térhetünk ki a konkrét feleletadás elől: milyen könyveket adjunk tehát diákjaink kezébe az egyes évfolyamoknak megfelelően? (Természetesen az egyes beosztásokat nem szabad egymásba folyó átmenetek nélküli skatulyázásnak venni.)

Az elsős fiúknak nyugodtan adhatunk még meséket. Most talán már nem az egészen kisgyerekeknek valót, pl. Sebőknek a Mackó-meséit, hanem a népek nagy mesegyűjteményeit. Andersen, az Ezeregyéjszaka meséi, a Grimm-mesék, mindenekelőtt pedig a Benedek Elek neve alatt megjelent Magyar mese és mondavilág és a — hála Isten — elég gazdag magyar mese-irodalom (Móra, Herczeg, Gombos Albin, Harangi László) darabjai egészen bizonyosan nagyon érdeklik a gyerekeket. A másodikosoknál már előtérbe nyomulhatnak az indián históriák. Cooper, méginkább May Károly jobb fordításai, a kalandos utazások, természeti leírások, melyek az állatok életének leírására is kitérnek (pl. Kipling Dzsungel-könyve), nagyon érdeklik ebben a korban a fiúkat. A 3—4. osztályban már inkább a történelmi olvasmányokra kell vetni a súlyt: Benedek Elek magyar történeti elbeszélései, a Hazafias Könyvtár egyes darabjai, Rákosi Viktor művei, azután komoly útleírások (pl. Hédin Swen), egyáltalában távoli világrészek ismertetése nagyszerűen kiszolgálják és hasznos elemekkel telítik a fiú fantáziáját. Verne, Mark Twain, sőt már Dickens is szóba jöhetnek ebben a korban. Az 5—6.-osoknál meg kell indulni a már nem egyenesen az ifjúság számára írt szépirodalom, elsősorban a magyar szépirodalom iránti érdeklődésnek lehetőleg az iskolai magyar tanítással kapcsolatban. Emellett nagy emberek életrajzainak, önéletrajzoknak, népszerű természettudományi munkáknak hasonlóképen teret kell engedni. Mielőtt a 7—8.-osok általános olvasmányaira rátérnénk, külön kell szólnunk a *folyóiratokról* és azokról a művekről, melyeket *lelki olvasmány* címen szoktak összefoglalni. Mire valók az ifjúsági folyóiratok? — kérdezhetné valaki. Megint csak újabb kiadás! Pedig ha meggondoljuk, hogy mennyire szükséges nevelői szempontból, hogy az ifjúság ne legyen kénytelen a felnőttek életét élni, hanem legyen meg neki a minél inkább természetes és neki való fiús légkör, akkor a cserkészet, az ifjúsági körök mellett alig találunk erre hathatósabb eszközt, mint az ifjúsági folyóiratokat. Elsősorban ki kell emelni a Zászlókat már csak azért is, mert a legrégebben lobogtatja a zászlót és az ifjúsággal való benső foglalkozás sok tekintetben az ő nevéhez fűződik, de kiválóan szellemi irányzata miatt is. Romantikus és felfelé irányít. A Magyar Cserkész emellett a praktikus, a használható fiú típusát is szolgálni akarja és épen legújabbban már egyáltalában nem tekinthető az ifjúság egy csoportja lapjának. A modern magyar fiú minden igényét

iparkodik kielégíteni. A Kolozsvárott piarista szerkesztésben megjelenő Jóbarát, az erdélyi Zászlónk, mindkét eddig említett mellett azért jelentős, mert a megszállt területek ifjúsági lapja. Aki tudja, hogy a magyarság jövője szempontjából, milyen óriási fontossága volna annak, hogy elszakadt véreink sorsával többet törődjünk, velük minél több oldalon tartanánk a kapcsolatot, az meg fogja érteni, miért van nagy jelentősége, hogy a fiatal magyarok Erdély ifjúságának szellemi körébe kapcsolódhatnak. A katolikus tanárok egyesülete adja ki a latin nyelvű Iuventust, mely könnyen érthetőségével a kis diákok tudós vágyát, szakkifejezéseivel a nagyobbak szakműveltségét van hivatva előmozdítani. Ugyancsak a szakműveltség felkarolására segíti a fiúkat a Matematikai lapok és az Ifjúság és élet (földrajz.) Bizonyos, hogy a Természettudományi közlönyök, a Magyarosan, Irodalomtörténet, Irodalomtörténeti közlemények, Fiatal magyarság, az Új kor, a Magyar kultúra és a Magyar szemle 7—8.-os diákjaink közül már igen sokat érdekel, meg kell adni tehát nekik a lehetőséget, hogy hozzájuk juthassanak.

A mélyebbre látók előtt nem kétséges, hogy minden ellenkező látszat dacára bensőségesebb és lelkiőbb kornak megyünk elébe az eddigiénél. Ennek a kívánatos változásnak munkálataiban jó és hathatós eszköznek bizonyultak a *lelkiolvasmányok*. Az egyes korszakoknak megfelelően a következő könyvek közül való választást ajánljuk: (természetesen itt sem szabad «skatulyázni», még a sorrendhez sem kell okvetlenül ragaszkodni és legjobb a fiú lelkiatya tanácsát megfogadni.)

IV—V. osztály: Balanyi: Assisi Szent Ferenc, Kalazanti Szent József, Horn: Szent Erzsébet, Magyar szentek élete: Karácsonyi János: Szent Istvánról; Szent Lászlóról; Szent Imréről; Harsanyi Lajos és Gáspár Jenő: Árpádházi Szent Erzsébetről, Piarista diák kis kalauza.

VI. osztály: Szalézi Szent Ferenc: Philothea, Tóth Tihamér: Tiszta férfiúság, Foerster: Az élet művészete, Schütz: A szentek élete, 4 kötet.

VII. osztály: Tóth: Krisztus és az ifjú, A többi Tóth T. könyvek. Franklin Benjamin önéletrajza. Baden Powel: A boldogulás ösvényein.

VIII. osztály: Foerster: Élet és jellem, Schütz: Prohászka pályája, Chersterton: Igazságot, Prohászka: Dominus Jesus, Magaságok felé, Diadalmas világnézet. Schütz: Krisztus, A házasság, Isten a történelemben, Marczell-Koszterszitz: Kemény parancs, Guardini: Gotteswerkleute.

A 7—8. osztályosok már sokkal nagyobb mértékben merülhetnek bele a nem szorosan ifjúsági szépirodalom műveibe, megint csak elsősorban a magyar irodalom tanításával

kapcsolatban. Herczeg, Gárdonyi regényei, általában a történeti regények, közülük véve az újabbak közül Gulácsy Irén Fekete vőlegények, Makkai: A táltos király, A sárga vihar, Kós Károly: Az országépítő. Sőt a világirodalom nevezetesebb alkotásai is szóhoz juthatnak. Itt már sokkal nehezebb pár mondatban utasítást adni, bizonyos az is, hogy a diákok nagy átlagja szorosan vett tanulmányai mellett, iskolai és magán órák, a «kötelező házi olvasmányok», az önképzőköri pályázatok és egyéb elfoglaltságok (sport, rádió, stb.) mellett nem igen fog hozzá jutni még nagyobb mértékű olvasáshoz. A nagy átlag így van, de a tehetségesebbeknek több idejük marad és kell, hogy maradjon a komoly olvasásra is. Ezeknek és egyetemi hallgató, volt diákjainknak — hiszen mióta a diákszövetség ifjúsági csoportjába tömörültek, az ő fejlődésük is közelebb fekszik a szívünkhöz, mint eddig — de meg maguknak a nevelőknek is vélünk hasznos szolgálatot tenni, mikor ide iktatjuk egy tapasztalt, a modern és régi irodalmat egyaránt jól ismerő professzornak könyvjegyzékét.

A könyveket a jegyzék két csoportba osztja. Az első csoportban azok vannak, amelyeknek az olvasását mint legfőbb, legkönnyebb és bevezető értékű műveket ajánljuk; a másodikban a nehezebbek, vagy nem legelső fontosságúak. Mind a két csoportban 3—3 osztály lesz: *a)* amelyeket állandóan forgatni kell, *b)* a szépirodalmi művek, *c)* gondolatot és ízlést fejlesztők. A dűlt betűsek később olvasandók.

I.

Legfőbb, legkönnyebb és bevezető értékű könyvek.

A) Amiket állandóan forgatni kell:	Schütz-tankönyvek.
Arany: (Toldi-trilógia, Buda halála, Bolond Istók II. ének, kisebb elbeszélő és lírai költeményei.)	Vörösmarty: (Főleg lírája és Csongor és Tünde).
Evangélium.	B) Szépirodalom:
Egy jó kisebb művészettörténet.	Ambrus Zoltán: Berzsenyi báró.
Foerster: Élet és jellem.	Ady, Babits, Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső, Harsányi Kálmán, Sík-Sándor, Áprily Lajos, Mécs László, Reményik Sándor lírájából.
Napkelet-Lexikon.	Andersen meséi.
Prohászka: Elmélkedések. Diadalmas világnézet.	Benedek Elek: Magyar mese és mondavilág.
Petőfi: (Líra, János vitéz, Bolond Istók).	
Philothea.	

- Bourget: A tanítvány.*
 Bordeaux egy könyve.
 Brentano meséi.
 Bulwer: Pompeji utolsó napjai.
Byron: Kain, Manfred.
 Calderon-Harsányi: Az élet álom.
Cervantes: Don Quijote.
 Corneille: Cid.
 Chateaubriand: A kereszténység szelleme, Atala.
 Csehov: Novellák.
 Daudet egy könyve.
Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés, Karamazov testvérek.
 Dickens: Copperfield Dávid, Karácsonyi ének.
 Defoe: Robinson.
 Eötvös: A falu jegyzője.
 Fazekas: Ludas Matyi.
 Fioretti: (Kaposy, Tormay C., Erdős R. ford.).
 Gárdonyi: Az én falum, Egri csillagok, Láthatatlan ember, Isten rabjai, Két katicabogár, Messze van odáig, Arany, tömjén, mirrha, Öreg tekintetes.
 Gaal: Peleskei nótárius.
Goethe: Iphigenia, Faust I. r., dalok, balladák.
 Gorkij: Novellák.
Goncsárov: Oblomov.
Gogoly: Holt lelkek, novellák.
 Grimm meséi.
 P. Gulácsy Irén: Fekete vőlegények.
 Harsányi Kálmán: Ellák.
Hamsun: Anyaföld áldása.
 Handel-Mazzetti: Jesse és Mária.
 Herczeg: Pogányok, Élet kapuja, Hét sváb, Bizánc.
 Jókai: (Főleg: Új földesúr, Magyar nábob, Kárpáthy Zoltán, Kőszívű ember fiai, Népies kötetek: Sárga rózsza, Népvilág, stb. Eppur si muove, stb.).
 Kemény Zsigmond: Özvegy és leánya, Rajongók, Zord idő.
 Katona: Bánk bán.
 Kisfaludy: Vigjátékai.
 Kleist: darabjaiból.
 Kipling: A dzsungel könyve.
 G. Keller: Egy-két novellája.
 Konrád Férđ. Meyer: regényei.
 Komáromi János: Esze Tamás, Hé Kozákok.
 Lagerlöff: Gösta Berling. Jeruzsálem. Legendák.
 Magyar népmesék. (Népköltésigyűjtemények. Arany—Gyulai, Olcsó könyvtár.)
 Madách: Az ember tragédiája.
 Manzoni: A jegyesek.
 Mikszáth: Jó palócok, Tót atyafiak, Szent Péter esernyője, Noszty fiú esete, Fekete város.
 Móricz Zsigmond: Hét krajcár, Légy jó mindhalálíg.
 Mikes Kelemen: Törökországi levelei.
 Milton: Elveszett paradicsom.
 Molière: Fösvény, Misantrop.
 Tartuffe. Képzelt beteg.
 Puskin: Anyegin.
 Rákosi Viktor: Korhadt fakeszettek, Elnémult harangok.
 Racine: darabjai.
Szabó Dezső: Az elsodort falu.
 Shakespeare: Coriolanus, Julius Caesar, Hamlet, Macbeth, Lear király, Rómeó és Julia, III. Richárd, Velencei kalmár, Szentivánéji álom. Vízkereszt, Vihar.
Schiller lírájából; Don Carlos, Wallenstein, Stuart Mária.
 Swift: Gulliver.
Sigríd Undset: művei.
 Tormay Cecil: Régi ház, Emberek a kövek között.
 Tömörkény: kötetei.
 Tóth Béla: Boldogasszony der-
 vise.
Thackeray: Hiúság vására.
Turgenev: Apák és fiúk.
Tolsztoj: Háború és béke.
 Wallace: Ben Hur.
 Wiseman: Fabiola.

A dült betűkből szedetteket csak érettebb, erkölcsileg felkészültebb olvashatja kár nélkül.

II.

Nehezebbek vagy nem legelső fontosságúak, az első után olvasandók.

A) Állandóan forgatandók:

Biblia (egészben).

Foerster: Christus und das menschliche Leben, Erziehung und Selbsterziehung.

Guardini: Vom Geist der Liturgie. Liturgische Bildung, Vom Sinn der Kirche. Auf dem Wege.

Kempis.

Pázmány.

Prohászka: Élő vizek forrása, Magasságok felé, Az élet kenyere, Napló.

Schütz: Dogmatika.

Szent Ágoston vallomásai.

Schütz: A bölcselet elemei.

Házasság,

Krisztus.

Isten a történelemben.

Schütz: Szentek élete, 4 kötet.

B) Szépirodalom:

Ambrus novellái.

De Amicis: A szív.

Arany László: Délibábok hőse.

Aischylos.

Boccaccio (Magyar könyvtár).

Bernardin de St. Pierre: Pál és Virginia.

Byron: *Don Juan*. Child Harold.

*Balsac: *Betty néni, Szamárbőr*.

Becher—Stowe: Tamás bátya kunyhója.

Björnson: regényei.

Bret Harte novelláiból.

Chamisso: Schlemihl Péter.

Cooper regényei.

Chesterton: Igazságot, Aki csü-törtök volt.

Dante—Babits: *Divina commedia*.

Dosztojevszkij: Halottasház, Félkegyelmű.

Dickens összes művei.

C. Doyle: Gérard brigadéros.

Id. Dumas: Három testőr.

*///. Dumas: *Kaméliás hölgy*.

Eötvös: Magyarország 1514-ben.

Euripides egy-két darbja.

*Flaubert: *Salambo*.

*A. France: *Bonnard Szilveszter vétké*.

Franz Werfel: regényei.

Gárdonyi: Aggy Isten Biri, Ábel és Eszter, Szunyoghy Miatyánkja, Átkozott józanság, Boldog halál szekerén, Hosszúhajú veszedelem, Mi erősebb a halálnál, Te Berkenye, Földre néző szem, A bor, Karácsonyi álom.

Goethe: Faust II. r., Götz von Berlichingen, Hermann és Dorothea.

Gogoly: Bulyba Tárász. Revizor.

Goncourt: Zenganno testvérek.

Herczeg művei.

E. A. T. Hoffmann néhány novellája.

V. Hugo: Századok legendája.

*A párisi Notre Dame. *Nyomorultak.

Hebbel egy-két drámája.

Hauptmann: Takácsok, Hannele.

Ibsen: *Trónkövetelő, Peer Gynt, Népgyűlölő, Nóra, Kisértekek, Vadkacsa, Rosmersholm, Solness mester*.

Jókai művei.

Jacobson: *Niels Lyhne*.

Kemény Zsigmond összes művei.

Kafka Margit: Színek és évek, Csendes válságok. A révnél.

Kós K.: Az országépítő.

Kleist drámái.

Kipling: Kim.

G. Keller: Zöld Henrik.

Kielland novelláiból.

Longfellow: *Hiawatha*.

P. P. Lotti: Izlandi halászkok.

Makkai S.: A táltos király, A sárga vihar.

Mereskovszkij: *Lionardo da Vinci*.

(A *-gal megjelöltek indexen vannak.)

- Mikszáth művei.
 Móra Ferenc művei.
Móricz Zs. művei.
 Molière: Dandin Gy., Kénytelen házasság, Tudós nők, Úrhatnám polgár, Botcsinálta doktor.
 Milton: Elveszett paradicsom.
 Meredith: Az önző.
 Mistral: Mireio.
 Mark Twain: Koldus és királyfi.
 Maupassant novellái (Magyar könyvtár).
 **Maeterlinck: Kék madár*, Magyar Könyvtárbeli drámái.
 Th. Mann: Buddenbrook-ház.
 Nyíró József novelláiból.
 Papini: Krisztus.
 Olaf Duan regényei.
 Pellico Silvio: Börtöneim.
 Pirandello: drámái.
 Poe elbeszélései.
 Puskin elbeszélései.
Prévost: Manon Lescaut.
Rousseau vallomásai.
R. Rolland: Jean Christophe.
 Rostand: Cyrano de Bergerac.
 Sinclair Lewis regényei.
Szabó Dező tanulmányai.
 Sophokles.
 Shakespeare művei.
 Szász Károly: Nibelung-ének.
 **Stendhal: Vörös és fekete.*
 Scheffel: Ekkehard.
 Schiller drámái.
 W. Scott egy regénye.
Strindberg: önéletrajza.
Shaw: Brassbound kapitány,
Blanco Posnot, Az orvos dilemmája, Caesar és Cleopatra.
 Sienkiewicz művei.
Tamási Áron: Ábel a rengetegben.
 Tömörkény művei.
 Tormay Cecilé novellái.
 Takáts S.: egy-két műve.
 Tasso—Radó: Megszabadított Jeruzsálem, Pathelin mester (ford. Hevesi. Modern Könyvtár).
 Tolsztoj: Karenin Anna, Ifjúságom regénye, Feltámadás, *Kreutzer szonáta.*
 Turgenyev regényei, elbeszélései.
 Tegnér: Frithjof-monda.
 Thackeray: Pendennis, Esmond Henrik.
 Undset regényei.
 Vas Gereben művei.
 Wells: Időgép, Világok harca.
 Wilde: Readingi fegyház balladája, De profundis, Siralomház, Dorian Gray.
 **Zola: Összeomlás, Germinal.*
- C) Gondolat- és ízlésfejlesztők:**
 Apponyi emlékiratai.
 Alszegehy Zsolt: A XIX. sz. magyar irodalma.
 Babits: Az európai irodalom története.
 Babits: Irodalmi problémák.
 Benedek Marcell: Bevezetés az olvasás művészetébe, Modern világirodalom.
 Carlyle: essay-iből.
 De Vogue: Az orosz regény.
 Emerson: essay-iből.
 Franklin Benjamin önéletrajza.
 Goethe önéletrajza.
 Gyulai: Vörösmarty élete, Katona József és Bánk bánja, Petőfi.
 Gobineau: A renaissance.
 Horváth János: essay-i.
 Kemény: essay-i.
 Kölcsey: Parainesis, Mohács.
 Mereskovszkij: Örök útítársaink.
 Péterfy: Tanulmányok.
 Pintér Jenő: Képes Irodalomtörténet, II. köt.
 Platon—Péterffy.
 Riedl: A magyar irodalom főirányai. Arany János.
 Sik: Gárdonyi, Ady, Prohászka.
 Szekfű: A magyar állam életrajza. Három nemzedék és ami utána következik.
 Széchenyi naplója.
 Szent Terézia önéletrajza.
 Wölflin: Kunstgeschichtliche Grundbegriffe, Die klassische Kunst.
 Taine: Az angol irodalom története. (IV. és V. kötet.)
 Voinovich: essay-i.
 Várkonyi N.: Modern magyar irodalom.

Befejezésül az olvasással kapcsolatos két abnormitásról kell még röviden megemlékezni. Az egyik az *olvasási düh*, a másik a *könyvektől való irtózás*. Mind a kettőnek megvannak a maga tipikus képviselői, de azoknál is akiknél csak időszakonként szokott fellépni, annyira veszedelmes, hogy a nevelő azonnali beavatkozásával kell segíteni. A másodikra a — könyvektől való irtózásra — sok magyarázó okot lehet felhozni, nagyon is meg lehet érteni — de mégsem lehet menteni. Megérthetjük, hogy a régi, bizonyos fókig egyoldalú intellektualizmussal, másrészt a való élettől elszakadó esztétizmussal szemben, ma a sport, a testkultusz és az élet nehézségeit megoldani tudó praktikus szempontokat hangoztatják. Bizonyos, hogy a rádió sem szolgálja a szoros értelemben vett könyv-kultúrát. Mindezek valóban magyarázó okok, amelyekkel számolni kell, de el nem hallgathatjuk, hogy sokaknál az ellenkező egyoldalúsággal, az intellektualizmus és esztétizmus egyoldalúsága helyett, a test és a merő hasznosság egyoldalúságával kell találkozni — és kérdezzük, melyik veszedelmesebb? Vájjon egyes diákok könyv-irtózása nem megbízosabb jele-e annak a ténynek, hogy nem szellemi pályára valók?!

Az olvasási düh hasonlóképpen véglet. A kis diákot épen úgy elfoghatja, mint az idősebbet. Az ilyen fiú azután egész délután olvas, sőt olvas az éjszakába nyúlóan, olvas a vilamoson, sőt a tízpercekben. Az eredmény: semmire sincs ideje, elhanyagolja tanulmányait, nem ér rá sétálni, sportolni. Sokszor már maga is szeretné letenni a könyvet, de ha egyszer belekezdett, nem tudja már abba hagyni. Ez az örökösen más világban élés, az egyéni akaratnak ez a folytonos és állandó átadása idegen akaratnak és képzeletnek a jármába olyan zsibbasztólag hat az akaratere, annyira enerválja a fiúnak egész belső világát, megterheli fantáziáját, hogy idejében történő kellő beavatkozás nélkül komolyan súlyos katasztrófától kell tartani. Különösen ha tekintetbe vesszük azt, hogy mit olvas. Rendszerint regényt, abból is azt, ami a kezeügyébe akad. Rendszerint minél erotikusabbat. A szenvedélyé vált olvasás így találkozik más szenvedélyekkel és mi jót lehet várni ott, ahol az ingerek veszik át a szerepet?!

Ha mindent összefoglalva akarunk pontot tenni az eddig kifejtettekre, keresve sem találhatunk megfelelőbbet Kölcsey szavainál, melyek örökérvényű foglalatja mindannak, amit az olvasás kérdéséről egyáltalában mondani lehet.

«A bölcsesség legnagyobb mestere az élet; azonban gyakran felkeresd a rég elhunytakat is, kik tanulások, vizsgálatok és tapasztalások által gyűjtött kincseiket a maradék számára könyveikbe letették. De jusson eszedbe: a könyvek száma végetlen, a te éveid pedig végesek; s óráidat s napjaidat oly sok egyéb foglalatosság kívánja magának. Mint az üres beszédű társalkodót: úgy kerülöd a tartalmatlan könyvet. Sőt ne könnyen végy kezedbe oly művet, mely a zseni lángjegyét homlokán nem hordja; a nagy író művét pedig mély figyelemmel tanuld keresztül. Így az olvasásnak szentelt órák nem lesznek elveszve, mint azoknál, kik választás és cél nélkül ezer meg ezer köteteket forgatnak keresztül, vagy, hogy emlékezetüket terheljék, vagy jegyzőkönyveiket becs nélküli apróságokkal megtömjék, vagy unalmas pillanataikat megöldökljék. Az élet csak úgy éri el célját, ha tetteknek szenteltetik. Célt és véget nem tudó olvasás rest életnek vagy következménye, vagy szerzője; nyavalya az, mely a való élet gyökereit elrágja; s melyből kigyógyulni épen oly nehéz, mint a játékszenvedelemből; s mely a lelket épen úgy elzsibbasztja, s minden munkára és hatásra alkalmatlanná teszi».